

УДК 330.322.12

Нікитенко Д. В., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ІНДЕКСІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В статті проаналізовано місце України в світовому рейтингу конкурентоспроможності та динаміку змін її позицій. Проведений аналіз основних складових індексу глобальної конкурентоспроможності дозволяє узагальнити фактори, які вкрай негативно впливають на залучення інвестицій та створення сприятливого інвестиційного середовища, що в свою чергу негативно впливає на стан інвестиційної безпеки країни. Адже саме рівень конкурентоспроможності є індикатором успішності країни та ефективності функціонування різних сфер ринкової економіки.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна безпека, конкурентні переваги, індекс глобальної конкурентоспроможності, рейтинг.

Постановка проблеми. Основним рушієм економічного зростання є наявність оптимального розміру інвестицій, який досягається безперебійним надходженням як ззовні, так і за рахунок національних заощаджень. За оцінками експертів, останні 20 років стали для України часом втрачених можливостей з точки зору залучення в економіку прямих іноземних інвестицій. «Недоотримані» інвестиції за цей період оцінюються приблизно в 150 млрд дол. США, а чистий середній приплив ПІІ за цей же період у нас втричі нижче, ніж в аналогічних країнах. До того ж три останні роки були надзвичайно важкими для української економіки через зовнішню агресію та ряд інших чинників: банківську кризу, відтік капіталу, падіння цін на товарно-сировинні ресурси тощо. Для істотного, вибухового зростання нашої економіці необхідні 10 млрд дол. США іноземних інвестицій щорічно і для цього необхідно створити сприятливі умови [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти забезпечення економічного зростання та впливу на нього інвестицій були досліджені такими вітчизняними науковцями: З. Варналій [2], В. Геєць, М. Денисенко, Я. Жаліло, А. Музиченко, В. Федоренко та інші. Серед зарубіжних учених, дослідження яких присвячені даній проблемі, необхідно назвати Л. Дж. Гітмана, У. Шарпа, Р. Дж. Барроу та інших.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Узагальнюю-

чи праці провідних науковців, можна зробити такий висновок: незважаючи на проведення глибоких і обґрунтованих досліджень з інвестиційної тематики, яка є надзвичайно важливою для України, вивчення кола проблем щодо сприятливого інституційного середовища для залучення іноземних інвестицій з метою впливу на національну економіку має велике значення для України через зміни умов інвестування.

Постановка завдання. Дослідження теоретичних і прикладних проблем забезпечення сприятливого інституційного середовища з метою формування конкурентоспроможного середовища для залучення інвестицій в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Перманентні зміни зовнішнього середовища накладають суттєві зміни на структуру внутрішнього економічного середовища та створюють нові виклики для економіки, яка не оговталась ані від економічної кризи 2008-2009 років, ані від подій 2014 року. Саме експертний аналіз інституційного середовища, який оснований на методі експертних оцінок безпосередніх акторів та продуцентів ВВП, є тим лакмусовим папірцем успішності реформування фундаментальних інституційних чинників економічного зростання.

Без інвестицій неможливий економічний розвиток, тому нагальною постає проблема їх залучення як внутрішніх, так і зовнішніх. В сучасному глобальному світі інвестиції – одна з найбільш активних субстанцій: вони, як живі, швидко переміщуються, шукаючи найбільш привабливі сфери та місця застосування.

Для того, щоб в умовах жорсткої міжнародної конкуренції за сприятливих зовнішніх умов іноземний капітал перемістився саме в нашу країну, то насамперед необхідно, щоб були створені прийнятні умови в межах країни для його переміщення. Щодо залучення портфельних інвестицій, то, наприклад, деякі експерти у 2017 році до таких сприятливих зовнішніх факторів відносять: потрійне підвищення процентних ставок в США, можливі торговельні обмеження, прискорення відтоку інвестицій з Китаю і глобальний розпродаж на ринку бондів. Саме обнулення прибутковості бондів розвинених країн може бути тією причиною, яка призведе до зростання привабливості боргових паперів країн з економікою, що розвивається, до яких відносяться і економіка України, що також може призвести до збільшення припливу інвестицій. Також до причини, що призведе до переливу потоку грошей з розвинених країн в країни, що розвиваються, відносять глобальні зміни в геополітиці (президентські вибори у США). Звичайно, що пріоритетними будуть вважатися ті ринки, де докорін-

но поліпшуються фундаментальні показники, оскільки розвинуті ринки все ще зберігають від'ємні ставки, а частина ринків, що розвиваються, фіксують падіння галузей економіки. Потік грошей на ринки, що розвиваються, в 2016 році тривав досить довго і був зупинений лише в листопаді, коли світ дізнався про несподівану перемогу республіканця Дональда Трампа, який обіцяв збільшити державні витрати на інфраструктуру і, відповідно, розігнати інфляцію в США. Хоч результати виборів в США стали стримуючим фактором в продовженні потоку інвестицій в ці країни, проте ці ж вибори зможуть стати і передумовою для зростання в майбутньому. Причина криється в тому, що для інфраструктури потрібно дуже багато сировини, попит на яку неможливо буде врівноважити тільки внутрішнім пропонуванням, а тому буде зростати попит на сировину іноземного виробництва, в тому числі, ймовірно, і українського. За об'єктивним економічним законом зростання попиту на продукцію може призвести до зростання прибутковості відповідної галузі, що створює сприятливі умови для залучення інвестицій не тільки в цю, але і в суміжні галузі [3].

Про те наскільки Україна на міжнародній арені є привабливою як для прямих, так і для портфельних інвестицій говорить її місце та напрямок руху в рейтингах інвестиційної привабливості [4]. Серед багатьох рейтингів, які оцінюють інвестиційну привабливість¹ і де представлена Україна, розглянемо індекс глобальної конкурентоспроможності.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – це глобальне дослідження і супроводжуваний його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності, який розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum).

Всесвітній економічний форум визначає національну конкурентоспроможність як здатність країни і її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які були б стійкі в середньостроковій перспективі. Автори дослідження підкреслюють, що країни з високими показниками національної конкурентоспроможності, як правило, забезпечують більш високий рівень добробуту своїх громадян. Передбачається, що Індекс повинен використовуватися державами, які прагнуть до ліквідації перешкод на шляху економічного ро-

---

¹ Індекс глобальної конкурентоспроможності; індекс інвестиційної привабливості; індекс «Doing Business»; індекс економічної свободи; Fitch Ratings; Moody's Investor Services; індекс сприйняття корупції; глобальний барометр корупції; звіт про конкурентоспроможність регіонів України.

звітку і конкурентоспроможності, як інструмент для аналізу проблемних моментів в їх економічній політиці і розробки стратегій по досягненню стійкого економічного прогресу.

Представники Світового економічного форуму вказують, що конкурентоспроможність національних економік визначається численними і вельми різноплановими факторами. Так, на стан економіки негативний вплив становлять неефективне управління державними фінансами і висока інфляція, а позитивний ефект можуть надати захист прав інтелектуальної власності, розвинена судова система і інші заходи. Поряд з інституційними факторами вирішальне значення можуть мати освіта і підвищення кваліфікації робочої сили, постійний доступ до нових знань і технологій. Фактори, що визначають конкурентоспроможність економіки, по-різному впливають на економічні системи країн світу в залежності від стартових умов і поточного рівня розвитку. Очевидно, що і самі чинники змінюються з плином часу.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складений з 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), а на одну третину з загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями). Всі змінні об'єднані в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів; інфраструктура; макроекономічна стабільність; здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ефективність ринку товарів і послуг; ефективність ринку праці; розвиненість фінансового ринку; рівень технологічного розвитку; розмір внутрішнього ринку; конкурентоспроможність підприємств; інноваційний потенціал.

Вибір саме цих змінних обумовлений теоретичними і емпіричними дослідженнями, причому жоден фактор не в змозі самотужки забезпечити конкурентоспроможність економіки. Так, ефект від збільшення витрат на освіту може бути знижений через неефективність ринку робочої сили, інших недоліків інституційної структури і, як наслідок, відсутність у випускників навчальних закладів можливості бути відповідним чином працевлаштованими. Спроби поліпшити макроекономічну середу, наприклад, оптимізувати контроль над державними фінансами, будуть вдалими тільки при належній прозорості

системи управління фінансами, відсутності корупції і масштабних порушень.

Згідно з висновками Всесвітнього економічного форуму, найбільш конкурентоспроможними є економіки тих країн, які в змозі проводити всеосяжну політику, враховувати весь спектр чинників і взаємозв'язку між ними. Експерти при складанні Індексу беруть до уваги те, що економіки різних країн світу знаходяться на різних етапах свого розвитку. Значення окремих факторів зростання конкурентоспроможності країни пов'язано зі стартовими умовами, або з інституційними та структурними характеристиками, що дозволяють позиціонувати державу по відношенню до інших країн крізь призму розвитку. Серед 113 показників, представлених в щорічних звітах Світового економічного форуму в таблиці 1 нами були відібрані, крім основних групових, ті, які стабільно знаходяться в останній децильній групі, тобто тривало знаходяться внизу рейтингу.

Аналізуючи динаміку глобального індексу конкурентоспроможності України з 2012 по 2016 роки можна відзначити, що лише 2012-13 та 2014-15 роки відзначаються зростанням місця України в рейтингу конкурентоспроможності серед економік світу. Якщо в першому випадку це зростання було спричинено в основному позитивними змінами в макроекономічному середовищі (скороченням бюджетного дефіциту, падіння питомої ваги боргів до ВВП, зменшення інфляції), то в другому випадку це радше за все був аванс і сподівання на радикальні зміни в економіці у зв'язку з приходом до влади тих, хто себе називав реформаторами. При підготовці результатів дослідження щодо рейтингу експерти оцінювали події на початку 2014 р. на Сході України і в Криму через їх локальний характер як такі, що не могли суттєво погіршити конкурентоспроможність країни в короткостроковому періоді, тоді як вони могли і стали першопричиною погіршення рейтингу країни в довгостроковій перспективі.

В прогнозах на 2015-16 та 2016-17 рр. дійсно відбулась суттєва корекція позиції України в цьому рейтингу (з 76 на 79 та 85 місце відповідно з 2014-15 до 2016-17 рр.). Стабільно відносно високі позиції країна має в розділі «Вища освіта та професійна підготовка». Так, хороший рівень освіти, вільний доступ до всіх її рівнів (33 позиція в 2016-17 рр.) створює передумови до розвитку здатності до інновацій (52 позиція в 2016-17 рр.) в майбутньому.

Таблиця 1

Динаміка місця України в глобальному індексу конкурентоспроможності*

Показники	2012-13		2013-14		2014-15		2015-16		2016-17	
Всього економік	144		148		144		140		138	
економік	73↑	4,1	84↓	4,1	76↑	4,1	79↓	4,0	85↓	4,0
Базові вимоги	79↑	4,4	91↓	4,3	87↑	4,4	101↓	4,1	102↓	4,0
1. Якість інститутів	132↓	3,1	137↓	3,0	130↑	3,0	130=	3,1	129↑	3,0
1.01. Захист прав власності	134↑	2,7	143↓	2,5	135↑	2,7	132↑	2,9	131↑	3,0
1.02. Захист інтелектуальних прав власності	120↓	2,7	133↓	2,5	129↑	2,7	120↑	3,1	125↓	3,2
1.05. Незаконні платежі та хабарі	133↑	2,7	130↑	2,8	118↑	3,0	122↓	2,9	119↑	2,9
1.06. Незалежність судової системи	124↑	2,5	139↓	2,2	140↓	2,0	132↑	2,3	129↑	2,3
1.07. Фаворитизм при прийнятті управлінських рішень	119↓	2,5	133↓	2,3	116↑	2,5	99↑	2,7	109↓	2,5
1.08. Марнотратство державних витрат	128↓	2,2	143↓	1,9	138↑	1,9	134↑	1,9	129↑	1,9
1.09. Адміністративний тиск на бізнес	135↓	2,4	137↓	2,6	115↑	2,9	87↑	3,3	74↑	3,4
1.10. Ефективність законодавчої бази у врегулюванні суперечок	141↓	2,4	144↓	2,3	129↑	2,6	122↑	2,8	121↑	2,8

продовження табл. 1

Показники	2012-13		2013-14		2014-15		2015-16		2016-17	
1.11. Ефективність законодавчої бази щодо оскарження державних дій або нормативних актів	139 ↓	2,4	146 ↓	2,2	131 ↑	2,3	123 ↑	2,6	126 ↓	2,5
1.21. Захист інтересів міноритарних акціонерів	141 ↓	3,0	146 ↓	2,7	139 ↑	2,8	134 ↑	2,9	136 ↓	2,8
2.02. Якість доріг	137 ↑	2,3	144 ↓	2,1	139 ↑	2,2	132 ↑	2,4	134 ↓	2,4
3. Макроекономічна стабільність	90 ↑	4,4	107 ↓	4,2	105 ↑	4,1	134 ↓	3,1	128 ↑	3,2
3.03. Рівень інфляції	107 ↑	8,0	1 ↑	0,6	75 ↓	-0,3	134 ↓	12,1	136 ↓	48,7
Підсилювачі продуктивності	65 ↑	4,1	71 ↓	4,0	67 ↑	4,1	65 ↑	4,1	74 ↓	4,0
5. Вища освіта та професійна підготовка	47 ↑	4,7	43 ↑	4,7	40 ↑	4,9	34 ↑	5,0	33 ↑	5,1
6. Ефективність ринку товарів та послуг	117 ↑	3,8	124 ↓	3,8	112 ↑	4,0	106 ↑	4,0	108 ↓	4,0
6.03. Ефективність антимонопольної політики	132 ↑	3,2	137 ↓	3,1	136 ↑	3,0	136 =	2,7	136 =	2,5
6.04. Ступінь та ефективність оподаткування	139 ↑	2,3	145 ↓	2,3	137 ↑	2,7	129 ↑	2,7	133 ↓	2,5
6.12. Вплив правил щодо прямих іноземних інвестицій бізнесу	132 ↓	3,3	133 ↓	3,3	125 ↑	3,5	122 ↑	3,6	130 ↓	3,2

продовження табл. 1

Показники	2012-13		2013-14		2014-15		2015-16		2016-17	
6.13. Тиск митних процедур	138 ↓	2,8	140 ↓	3,0	118 ↑	3,3	113 ↑	3,3	130 ↓	3,0
7.05. Вплив оподаткування на стимули до роботи	-	-	140	2,4	135 ↑	2,6	121 ↑	3,0	124 ↓	3,0
7.08. Потенціал країни, щоб зберегти талант	-	-	140	2,0	132 ↑	2,3	114 ↑	2,7	127 ↓	2,5
8. Розвиненість фінансового ринку	114 ↑	3,5	117 ↓	3,5	107 ↑	3,5	121 ↓	3,2	130 ↓	3,0
8.06. Міцність банківської системи	142 ↓	3,1	143 ↓	3,0	138 ↑	3,0	140 ↓	2,6	138 ↑	2,1
с-коналення	79 ↑	3,4	95 ↓	3,4	92 ↑	3,4	72 ↑	3,6	73 ↓	3,5
11. Рівень розвитку бізнес процесів	91 ↑	3,7	97 ↓	3,7	99 ↓	3,7	91 ↑	3,7	98 ↓	3,6
11.03. Стан розвитку кластерів	127 ↓	2,9	136 ↓	2,9	128 ↑	3,0	124 ↑	3,0	125 ↓	3,0
12. Інноваційний потенціал	71 ↑	3,2	93 ↓	3,0	81 ↑	3,2	54 ↑	3,4	52 ↑	3,4

* опрацьовано автором на основі бази даних [5]

Однак, ці переваги можуть бути нівельовані недоліками в інших сферах.

Найголовнішим викликом для країни є кардинальне реформування інституційного середовища, яке не можливо зробити за наявності бюрократії, недостатньої прозорості та фаворитизму. Роками зберігають свої позиції в кінці рейтингу фактори першого ешелону «Інституції», що знижують інвестиційну привабливість України: ситуація із захистом права власності, захист прав інтелектуальної власності, незаконні платежі та хабарі, втрата незалежності судової системи, фаворитизм в прийнятті управлінських рішень, марнотратство державних витрат, адміністративний тиск на бізнес, ефективність законодавчої бази у врегулюванні суперечок, ефективність законодавчої бази щодо оскарження державних дій або нормативних актів, захист інтересів міноритарних акціонерів та інші. В розділі «Інфраструктура» найгіршим зберігається показник «Якість доріг», в розділі «Макроекономічна стабільність» – показник «Рівень інфляції». В розділі, який характеризує ефективність ринку товарів і послуг серед найгірших за рейтингом виділяють наступні показники: ефективність антимонопольної політики, ступінь та ефективність оподаткування, тиск митних процедур та вплив правил щодо прямих іноземних інвестицій бізнесу, що безпосередньо впливають на появу намірів щодо інвестування. В розділі «Розвиненість фінансового ринку» найгіршу оцінку надано міцності банківської системи, в розділі «Рівень розвитку бізнес процесів» – стану розвитку кластерів.

Висновки. Безумовно, відновлення миру на Сході України є найвищим пріоритетом країни. Проте, проведення далекосяжних реформ є необхідністю для стійкого економічного зростання, адже світовий ринок інвестицій характеризується сильною конкуренцією за реальні інвестиції. Інвестування промисловості України перебуває у кризі, причинами якої є недосконале інституційне середовище, деіндустріалізація економіки, переважання споживчого кредитування над інвестиційним. Рейтинги інвестиційної привабливості України засвідчують погіршення захисту прав власності, злиття політичних і бізнесових інтересів, посилення тиску на бізнес, втрату незалежності судової системи. Тому реформування потребує фундаментальна інституційна база поряд із заходами щодо демонополізації та деолігархізації економіки. Це зробить ринки більш конкурентоспроможними і, отже, більш ефективними. Зміцнення фінансових ринків сприятиме стабілізації економіки і дозволить Україні краще скористатися її численними перевагами конкурентоспроможності, до яких відносять освічене населення та розмір ринку, який є досить великий у європейському контексті. Адже втрата конкурентоспроможності націона-

льної економіки може призвести не тільки до зниження добробуту населення країни, а й до втрати економічної і навіть політичної незалежності.

1. National Investment Council Head Lozhkin orders to prepare \$150 bln worth of investment projects // Interfax – Ukraine. 14.11.2016. URL: <http://en.interfax.com.ua/news/economic/383627.html> (дата звернення 16.11.2016);
2. Конкуренція і підприємництво: монографія / З.С. Варналій. – Київ: Знання України, 2015. – 463 с.
3. Развивающиеся страны получают новый поток инвестиций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ktovkurse.com/mirovaya-ekonomika/razvivayushhiesya-strany-poluchat-novyy-glotok-investitsij> (дата останнього доступу 04.01.2017).
4. Інституційні засади розвитку інвестиційної діяльності у промисловості України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Відділ секторальної економіки (А. І. Сухоруков). – № 24, Серія «Економіка». – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1577/> (дата звернення 05.11.2016).
5. The Global Competitiveness Report 2012–2013 // http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf; The Global Competitiveness Report 2014–2015 Klaus Schwab http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf; The Global Competitiveness Report 2015–2016 <http://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2015/>; The Global Competitiveness Report 2016–2017 http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Nikytenko D. V., Candidate of Economics, Associate Professor
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

EVALUATION OF UKRAINE'S INVESTMENT ATTRACTIVENESS IN THE GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX

The article analyzes the rank of Ukraine in the world ranking of competitiveness and how dynamic its position has changed. The analysis of the main components of the index of global competitiveness allows to summarize the factors that impact positively and negatively on attracting investment and creating a favorable investment environment. This negative impact negatively affects the investment security as well. Among all pillars just 5th pillar “Higher education and training” and 12th pillar “Innovation” have

positive dynamic in ranking. But this positive affect can be neutralized by low quality of main fundamental indicators as “Institutions”, “Infrastructure”, “Macroeconomic environment” etc. In fact, these indicators and it’s level can increase competitiveness of the country and show the country’s success and effectiveness of the various areas of the market economy.

Keywords: investments, investment security, competitive advantage, Global Competitiveness Index, ranking.

Никитенко Д. В., к.е.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ В ГЛОБАЛЬНОМ ИНДЕКСЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В статье проанализировано место Украины в мировом рейтинге конкурентоспособности и динамику изменений ее позиций. Проведен анализ основных составляющих индекса глобальной конкурентоспособности позволяет обобщить факторы, которые крайне негативно влияют на привлечение инвестиций и создание благоприятной инвестиционной среды, что в свою очередь негативно влияет на состояние инвестиционной безопасности страны. Ведь именно уровень конкурентоспособности является индикатором успешности страны и эффективности функционирования различных сфер рыночной экономики.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная безопасность, конкурентные преимущества, индекс глобальной конкурентоспособности, рейтинг.
